

1968 EYLEMLERİ VE İŞVERENLERİN TEPKİSİ

8 Haziran 2021

Yıldırım Koç

1968 yılındaki işçi eylemleri dalgası hükümeti ve işverenleri hazırlıksız yakaladı. Daha önce görülmemiş bir hareketlilik söz konusuydu. Bu durumda Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu TİSK, gelişmeleri kavrayabilmek ve alınacak önlemleri belirleyebilmek amacıyla bir çalışma grubu oluşturdu. 1968 yılı sonlarında bir rapor hazırlayan bu komisyonda, TİSK ile 7 işveren sendikasının temsilcileri bulunuyordu. Bu komisyonun 13 Eylül – 22 Ekim 1968 döneminde yaptığı toplantılar sonucunda hazırladığı raporun tam metni için bkz. <https://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1622915178b.pdf>

Komisyon raporunun önsözünde öğrenci olaylarıyla işçi eylemleri arasında bir bağlantı kuruluyor. 7 Haziran 2021 günlü yazımda 1968 yılında işçi eylemlerinin yükseliş nedenlerini incelemiş, öğrencilerin üniversite işgallerinin baskıyla karşılaşmamasının işçileri de etkilediğinden söz etmiştim. TİSK komisyonunun bu konudaki değerlendirmesi şöyledir: “Son

zamanlarda dünyada öğrenci boykotlarıyla başlayan bazı fiili davranışlar, memleketimizde çalışma hayatına da sirayet etmiş ve çalışma hayatımız bu nev’i fiili davranışlar nedeniyle, sıkıntılı bir dönem içine girmiştir.” (s.3)

Raporda önce 1968 yılındaki Derby, Kavel, Emayetaş ve Çamaltı Tuzlası işgalleri inceleniyor. Daha sonra Magirus Otobüs Karoseri San.A.Ş., MESS’e bağlı çeşitli işyerleri, İstanbul Porselen Sanayi ve Gıslaved gibi işyerlerindeki oturma grevleri ele alınıyor.

Komisyonun tespitlerinden biri işçi davranışlarını kavrayabilmede açıklayıcıdır. Derby Fabrikası’ndaki işgal eyleminde işçiler zam alınca Gıslaved işçileri de eylem yapmış. Raporda şöyle deniyor: “Derby Lastik Fabrikası’nın işgali üzerine, işçi isteklerinin büyük ölçüde kabul edildiğini, çalışmadan geçen günlerin ücretlerinin ödendiğini, üstelik toplu sözleşme ile verilecek zamlara mahsuben ücret zammı verildiğini ve olaylara karışanların hukuki ve cezai sorumluluğu yoluna gidilmediğini gören ve bu durumdan cesaret alan diğer işçiler ve bunların bağlı olduğu Lastik-İş Sendikası, diğer işyerlerinde de kanunsuz fiil ve hareketleri, amaçlarına ulaştıracak en kestirme yol olarak görme eğilimine kapılmışlardır. Nitekim, Derby Lastik Fabrikası’nda işgal sayesinde 2.-TL zam alındığını gören Gıslaved işçileri de bir oturma grevi yapmışlar ve onlar da aynı zammı almışlardır. Ancak, iş burada kapanmamış, bu sefer çeşitli işyerlerinde verimin düşürülmesi hareketlerine girişilmiştir.” (s.9)

TİSK Komisyonunun raporunda eylemlerin nedenleri gerçekçi biçimde incelenmiş; DİSK’e bağlı sendikaların varlığının, işyerlerindeki gerginliği artırdığı belirlenmiş. “Özellikle işgal olaylarının temelinde, işçi sendikaları arasındaki çekişmenin yattığı görülmektedir. Eskiden beri Türk-İş bünyesindeki sendikalar arası çekişmeye, Türk sendikacılığındaki ideolojik bölünmeden sonra bir de Türk-İş – DİSK mücadelesi eklenmiş bulunmaktadır. İki grup arasındaki mücadelenin ise Türk-İş bünyesindeki mücadeleden çok daha şiddetli olduğu, ideolojik niteliği dolayısıyla kamuoyunun ilgisini çok daha fazla çektiği, başvuru mücadele vasıtalarının ise, işveren bakımından hayli yaralayıcı olduğu müşahade edilmiştir.” (s.11)

Bu tespite neden olan olaylar, 1969 yılında ve 1970 yılının ilk yarısında daha da önem kazandı. Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun değiştirilerek DİSK’e bağlı sendikaların faaliyetlerinin dizginlenmesi çabası, bu gelişmelerin sonrasında gündeme geldi.

Gerçekten de, 7 Haziran günkü yazımda da belirttiğim gibi, belli bir maddi zemin oluştuktan sonra, DİSK'in varlığı da eylemliliğe katkıda bulundu.

1968-1970 döneminin ilginç olgularından birine TİSK Komisyonunun raporunda şöyle değinilmektedir: "Kavel olayında da kuşatma benzeri bir duruma rastlamak mümkündür. Malum olduğu üzere Kavel Kablo ve Elektrik Malzemesi Fabrikası, İstanbul, İstinye'de kurulu olup, topografik yerleşmesinden ötürü yolunun kolaylıkla kesilmesi mümkündür. İşçilerin çoğunluğu da yakınlarda ikamet ettiklerinden, işçi eşleri ve çocukları işçiler bakımından adeta takviye kuvveti niteliğindedir. Nitekim son olaylarda da işçi eşleri ve çocukları harekete geçerek yolu kesip emniyet kuvvetlerinin fabrikaya yaklaşmasına engel olmaya çalışmışlardır." (s.10-11)

TİSK Komisyonu'nun gerçekçi bir biçimde hazırladığı raporunun incelenmesi, işçi hareketlerinin dinamiklerinin ve işverenlerin bunlara tepkilerinin anlaşılabilmesi açısından çok yararlıdır.

(1960-1969 döneminde gerçekteşen işçi eylemlerinin dökümü için bkz. Canan Koç - Yıldırım Koç, "Tarihten Bir Sayfa: Türkiye'de 1960-1969 Döneminde İşçi Sınıfı Eylemleri," **Türk-İş '99 Yıllığı, 1997'den 1999'a Değişimin Dinamikleri**, Cilt 1, Ankara, 1999, s.597-639 veya <https://www.yildirimkoc.com.tr/usrfile/1445174970b.pdf>)